

FUGs prinsippnotat om tilpasset opplæring

Tilpasset opplæring er de tiltakene som skolen setter inn for å sikre at alle elevene får best mulig utbytte av den ordinære opplæringen. Det kan være tiltak knyttet til organiseringen av opplæringen, pedagogiske metoder, arbeid med læringsmiljø og/eller oppfølging av lokalt arbeid med læreplaner og vurdering.

Problemstillinger

- Undervisning er ikke tilpasset den enkelte elev, herunder alderstrinn og utviklingsnivå
- Elever får ikke nyttiggjort seg undervisningen fordi det er for enkelt eller for vanskelig
- Elevene får ikke utnyttet sitt fulle læringspotensial og kjeder seg og blir ukonsentrerte
- Elevene får lekser som er for lette eller vanskelige og møter nedtrykt på skolen
- Elevene blir hengende etter fordi undervisningen ikke er tilpasset
- Skolen utnytter ikke «mulighetsrommet» som ligger i tilpasset opplæring
- Eleven opplever ikke mestring og blir frustrert over å ikke oppleve anerkjennelse

Lovverket

Prinsippet om tilpasset opplæring er sentralt i norsk skole. I Opplæringslovens heter det at opplæringen skal tilpasses elevenes evner og forutsetninger.

- § 1-3. *Tilpassa opplæring og tidleg innsats*
Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen, praksisbrevkandidaten og lære kandidaten.
På 1. til 4. årstrinn skal kommunen sørge for at den tilpassa opplæringa i norsk eller samisk og matematikk mellom anna inneber særleg høg lærartettleik, og er særleg retta mot elevar med svak dugleik i lesing og rekning.
- Generell del av læreplanverket, under avsnittet *Tilpasset opplæring*: «Undervisningen må tilpasses ikke bare fag og stoff, men også alderstrinn og utviklingsnivå, den enkelte elev og den sammensatte klasse.»
- Del II av læreplanverket *Prinsipp for opplæringa*, i Læringsplakaten: «Skolen og lærebedriften skal fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmåter».

Tilpasset opplæring og spesialundervisning

- *Tilpasset opplæring* er en rett både for de som følger ordinær opplæring og for de som mottar spesialundervisning.
- *Spesialundervisning* er derimot en individuell rett eleven har i de tilfellene han eller hun trenger ekstra tilrettelegging utover det ordinære tilbudet. Noen elever har særskilte utfordringer som fordrer at de får spesialundervisning.

Utgangspunktet er at elevens utfordringer ikke kan imøtekommes innenfor det ordinære opplæringstilbudet med tilpasset opplæring. Spesialundervisning skal bygge på en sakkyndig vurdering fra Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT). Den sakkyndige vurderingen ligger til grunn for et vedtak som definerer omfang og innhold i spesialundervisningen.

En vesentlig forskjell på tilpasset opplæring og spesialundervisning er at vedtaket om spesialundervisning (innhold og omfang) kan påklages av elevens foresatte.

FUGs erfaring

FUG får årlig mange henvendelser fra foreldre som opplever at de ikke blir hørt når de snakker med skolen om manglende tilpasning. Dette gjelder både elever som ikke får store nok utfordringer og elever som ikke opplever mestring på skolen. Det handler om elever som ikke møtes adekvat i forhold til sine utfordringer, for eksempel utvikling og modning (i de laveste trinnene), språklige utfordringer, vurderingsformer, arbeidsmåter, organisering, for lave utfordringer, lekser som oppleves for vanskelige - eller meningsløse fordi de er for enkle, og ikke minst veiledning i hvordan få en venn, hvordan være en venn, og hvordan sette grenser for seg selv.

Alle elever må få hjelp til å bli den beste utgaven av seg selv. Opplæringens utfordringer må samsvare med den kompetanse eleven har. Henvendelser fra foreldre indikerer at det ikke alltid er slik. Dersom utfordringene er for store eller for små sett med elevens øyne, reduseres mulighetene for læring. Det er viktig å forklare elevene at læring ikke bare henger sammen med evner, men at ambisjoner og arbeidsinnsats teller vel så mye. Dersom arbeidet er alt for enkelt eller helt uforståelig for eleven, blir det svært vanskelig å oppmuntre til innsats.

FUGs erfaring støttes av blant annet Thomas Nordahls forskning. Ett opplegg - ett faglig nivå er fortsatt et vanlig utgangspunkt for mange lærere. Lærerne foreleser og forklarer på tavla, stiller spørsmål til klassen, og elevene gjør oppgaver. Lærerne prøver å kompensere for ulikheter mellom elever ved å gå rundt i klasserommet og hjelpe de som sier de trenger det. Noen elever blir bedt om å forstå ting de ikke kan forstå, andre surfer på overflaten uten å anstrenge seg. Alt for mange elever opplever dessverre en skolegang preget av kjedsomhet eller faglige og sosiale nederlag, som følge av at opplæringen befinner seg på feil nivå. (Nordahl, 2004)

Det er klare sammenhenger mellom elevenes faglige prestasjoner og deres egne forventninger om mestring. Elever med høye forventninger om mestring presterer gjennomgående bedre enn elever med lave forventninger om mestring. Elever som har svake faglige prestasjoner i et fag utvikler lett en negativ forventning om mestring som handler om at de ikke er flinke, ikke duger, ikke får til noe i faget osv. (Bandura, 1986).

FUG mener det er viktig at lærere også legger til rette for elever med stort læringspotensial. Hvis enkelte elever som har spesielle evner og talent innenfor et område ikke får den oppfølgingen de trenger, kan de bli lei, umotiverte eller utvikle negativ adferd. Lærere bør ta utgangspunkt i elevenes ståsted og kjenne deres faglige sterke sider for å kunne tilpasse opplæringen. Dette er positivt for alle elever, men helt avgjørende for dem med et stort læringspotensial. Ved å få bryne seg på komplekse og spesielt utfordrende oppgaver på de områdene de har et særskilt talent for, vil elevene få lyst til å lære, og utvikler en indre motivasjon. Det er svært viktig at også disse elevene opplever å måtte jobbe for resultatene og lære seg gode studieteknikker slik at de er rustet til videre skolegang og studier senere. Noen studier viser at denne elevgruppen kan utgjøre mellom 10 og 15 prosent av skolepopulasjonen (Gagne, 2004; Theilgaard m.fl., 2013). Elevundersøkelsen (2012) viser at 20% av elevene rapporterer at de ikke får nok utfordringer i skolen.

Elever med et stort læringspotensial er ikke det samme som skoleflinke elever. Det *kan* også være skoleflinke, men mange underpresterer, mister motivasjonen og til og med dropper ut av skolen på tross av sitt høye potensial. Forskning viser at de viktigste faktorene for underprestasjon er mangel på tilpasset opplæring, mangel på stimulering og utvikling av gode læringsstrategier og/eller negative relasjoner til lærere og medelever (Siegle, 2013).

FUGs forslag til løsning

Alle elever har i henhold til opplæringsloven rett til tilpasset opplæring. Tilpasset opplæring fordrer at læreren ser den enkelte elev.

- Læreren må finne ut hva eleven kan og er interessert i og bygge på det
- Skolen må god dialog med eleven og foreldrene hvor elevens interesser og mestring er utgangspunktet for videre samarbeid
- Elevene er aktivt med i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæringen
- Det må være variasjon og fleksibilitet i læringsmål, innhold, arbeidsmåter og vurderingsformer
- Det må utvikles bedre skolefaglige verktøy, med blant annet adaptive oppgaver
- Utnytte ressurser og kompetanse utenfor skolen til beste for den enkelte elev
- Økt bruk av systematisk observasjon i skolen, slik at skolen får god oversikt over hva hver enkelt elev kan og hvor utfordringene ligger (se Saupstad skole, Trondheim)
- Samarbeide med hjemmet om å belønne innsats og ikke fokusere på resultat
- Opplæringslovens §1-3 må tilpasses slik at den tar et særskilt hensyn til elever med stort læringspotensial
- Alle lærere, skoleledere og assistenter må få kunnskap om elever med høyt læringspotensial

Det er den godt strukturerte undervisningen med variasjon i klassefelleskapet som gir elever det beste læringsutbyttet. Slik undervisning forutsetter at læreren styrer, veileder og instruerer elevene, og ikke bare organiserer læringsprosessen og lar elevene ta ansvar for egen læring. FUG mener at læreren må kontinuerlig være opptatt av elevenes fremgang, fordi det er framgang over tid som bidrar til at elevene får realisert sitt potensial.

Referanser

Bandura, A. (1986). *The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory*. Journal of Clinical and Social Psychology, 4, 359–373.

Siegle, D. (2013). *The underachieving gifted child: Recognizing, understanding and reversing underachievement*. Waco, TX: Prufrock Press.

Gagne, F. (2004). *Transforming gifts into talents: the DMGT as a developmental theory*. High Ability Studies, Vol.15, Iss. 2. (2004)

Nordahl, T. (2004). *Realisering av tilpasset opplæring – utfordringer og muligheter*. Skolepsykologi, nr. 4, 2004.

Theilgaard, L. & Raaschou, N. (2013): *Københavnbarometeret 2011 – resultater og analyse*. København: Afdelingen for Pædagogisk Faglighed.